

Вікторія Вовкодав

ДОСЛІДЖЕННЯ ЗБІРКИ ГОСПОДАРСЬКИХ ТА ВИРОБНИЧИХ СПОРУД МУЗЕЮ НАРОДНОЇ АРХІТЕКТУРИ ТА ПОБУТУ СЕРЕДНЬОЇ НАДДНІПРЯНЩИНИ НІЕЗ «ПЕРЕЯСЛАВ» (1954–2023 рр.): ІСТОРІОГРАФІЯ

DOI: 10.58407/litopis.240406

© В. Вовкодав, 2024. СС BY 4.0

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2065-3001>

У статті проведено історіографічний огляд наукових праць, присвячених спорудам господарського та виробничого призначення, розташованих на території Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Зокрема увагу зосереджено на об'єктах, що не є складовими експозиційних комплексів дворів та садиб музею просто неба та внесені до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. **Мета дослідження** полягає в аналізі та систематизації публікацій, у межах яких розроблено окреслену проблематику.

Методологічна основа. Розвідка ґрунтується на загальнонаукових та історичних методах, принципах об'єктивності, комплексності, системності та історизму. Їх використання посприяло формуванню певної системи дослідження та уявлення про наукове вивчення споруд господарського та виробничого призначення впродовж 1954–2023 рр. **Наукова новизна** дослідження полягає в оцінці рівня студіювання згаданих об'єктів на основі аналізу наукової літератури, створеної за вказаний період.

Висновки. У результаті історіографічного аналізу наукової літератури зафіксовано відсутність праць, присвячених визначеній нами групі пам'яток, радянського періоду (1954–1991). Для сучасного періоду (1991–2023) характерна поява невеликої кількості публікацій, у яких головну дослідницьку увагу зосереджено саме на них, що свідчить про відсутність спеціального наукового інтересу до останніх. Водночас ці споруди неодноразово згадуються у значному масиві наукової літератури різного тематичного спрямування. Це пояснюється спрямованістю більшості таких праць на висвітлення історії формування колекції пам'яток Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини чи окремих тематичних музеїв, де вони відіграють важливу роль як експозиційні одиниці.

Ключові слова: колекція, пам'ятка архітектури, пам'ятка науки і техніки, споруди господарського та виробничого призначення, НІЕЗ «Переяслав».

Останнім часом історія становлення та розвитку музейної справи на Переяславщині викликає неабиякий інтерес у дослідників. У контексті висвітлення цієї проблематики вони неодноразово звертали увагу на процес виникнення та функціонування Національного історико-етнографічного заповідника (далі – НІЕЗ «Переяслав»). Від 2012 р. 120 споруд Заповідника включено до Державного реєстру нерухомих пам'яток України, серед них об'єкти, що первинно використовувалися для господарських та виробничих потреб населення Середньої Наддніпрянщини. У запропонованій розвідці нами зосереджено увагу лише на групі споруд такого типу, які не входять до експозиційних комплексів дворів та садиб переяславського скансену:

- повітка кінця XIX ст. із с. Мирча Бородянського р-ну Київської обл.;
- комора кінця XIX ст. із с. Дениси Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл.;
- шишкосущарка Капера-Гоголіцина кінця XIX ст. із с. Розважів Іванківського р-ну Київської обл.;
- гамазей 1887 р. із с. Пристроми Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл.;
- гамазей поч. XIX ст. із с. Нечипорівка Яготинського р-ну Київської обл.;
- комора 1902 р. із с. Чайківщина Оржицького р-ну Полтавської обл.;
- комора кінця XIX ст. із с. Гайшин Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл.;
- комора сер. XIX ст. із с. Яхники Лохвицького р-ну Полтавської обл.;
- комора сер. XIX ст. із с. Вишневе Лохвицького р-ну Полтавської обл.;
- комора поч. XX ст. із Подолу м. Києва.

Стаття є логічним продовженням комплексної історіографічної студії автора, у межах якої розглянуто історію дослідження об'єктів НІЕЗ «Переяслав», занесених до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. У ній охоплено публікації, що вийшли друком із часу створення Переяслав-Хмельницького державного історичного музею (далі – ПХДІМ) у 1954 р. і до 2023 р.

У попередніх публікаціях, підготовлених у контексті розробки зазначеної проблематики, нами здійснено поділ літератури відповідно до часу її походження та виокремлено два умовні періоди: радянський (1954–1991 рр.) та сучасний (1991–2020 рр.). У межах кожного з них сформовано дві групи праць відповідно до їх тематичного наповнення: першу складають ті, у яких пам'ятки НІЕЗ «Переяслав» є основним об'єктом досліджень, іншу – де вони згадані опосередковано. Здебільшого йдеться про публікації узагальнюючого характеру, пов'язані з вивченням історії, мистецтва, архітектури, пам'яток охоронної, музейної справи тощо. Наразі аналіз наукової літератури свідчить про відсутність студій радянського періоду, присвячених вивченню зазначених вище споруд господарського та виробничого призначення. Натомість існує низка праць сучасного періоду.

До першої тематичної групи слід віднести три публікації. У одній із них ідеться про шишкосущарку Капера-Гоголіцина із с. Розважів. Її автор, М. Погорілий, зауважив на практичності та функціональності подібних виробничих споруд, описав їх значення для розвитку лісового господарства. Крім конструктивних особливостей пам'ятки, він розглянув історію її виявлення, перевезення та встановлення на території Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. На думку М. Погорілого, розважівська шишкосущарка Капера-Гоголіцина є вдалим прикладом розвитку інженерної думки XIX ст. і тому стала суттєвим доповненням комплексу споруд Музею історії лісового господарства Середньої Наддніпрянщини¹.

О. Жам дослідила історію пошуку, обстеження, встановлення, конструктивні особливості та функціональне призначення першого об'єкту музею просто неба в Переяславі – гамазею із с. Пристроми. Автор зробила акцент на типовості та архаїчності споруди, що призначалася для зберігання резервного посівного зерна сільської громади на випадок неврожаю або стихійного лиха².

У іншій праці О. Жам розглядала історію музеєфікації трьох комор, що розташовані в межах експозиційного комплексу Музею хліба: із Київського Подолу та сіл Вишневе та Яхники Лохвицького р-ну. Вона не лише подала історію їх пошуку, обстеження, перевезення та встановлення, але й детально охарактеризувала їх конструктивні особливості, функціональне призначення та потенціал використання³.

Іншу тематичну групу праць, де об'єкти нашого інтересу розглянуто опосередковано, складають сорок дві публікації. О. Калінович у двох статтях розглядає проблему використання комор для домашнього господарства та гамазеїв у суспільному житті громади наприкінці XIX – поч. XX ст. на прикладі споруд Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. Серед них згадано комори із сіл Добраничівка, Чайківщина, Вишневе та гамазеїв із сіл Нечипорівка і Пристроми. На думку автора, вони дозволяють частково відтворити певні архаїчні риси українського житла через їх краще збереження від пожеж та меншу зношеність із часом⁴.

У низці праць О. Жам та Л. Шкіри, присвячених створенню та діяльності Музею хліба, розглянуто історію виявлення, перевезення, збереження та експонування пам'яток, що увійшли до цього музейного комплексу: комори із сіл Вишневе та Яхники Лохвицького р-ну та м. Києва (з Подолу)⁵.

¹ Погорілий М. Шишкосущарка Капера-Гоголіцина в НІЕЗ «Переяслав». *Український технічний музей: історія, досвід, перспективи*: мат. 11-ої Всеукр. наук.-практ. конф. Київ, 2015. С. 103–106.

² Жам О. Гамазеї із с. Пристроми Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл. – перша пам'ятка Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини: історія музеєфікації. *Переяславіка: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*. Переяслав-Хмельницький, 2018. Вип. 14 (16). С. 338–343.

³ Жам О. Комори в експозиції Музею хліба НІЕЗ «Переяслав»: історія музеєфікації. *Дослідження, збереження та популяризація пам'яток історико-культурної спадщини України*. Переяслав, 2020. С. 179–188.

⁴ Калінович О. Комори в українській садибі XIX – поч. XX ст. за матеріалами НІЕЗ «Переяслав». *Український технічний музей: історія, досвід, перспективи*: мат. VI Всеукр. наук.-практ. конф. Коростень, 2007. С. 5–6; Калінович О. Комори та гамазеї в Україні кін. XIX – поч. XX ст.: особливості побудови та призначення (за мат. НІЕЗ «Переяслав»). *Переяславіка: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*. 2008. Вип. 2 (4). С. 174–176.

⁵ Жам О. Музею хліба – двадцять років (з історії створення та діяльності музею). *Український технічний музей: історія, досвід, перспективи*: мат. III Всеукр. наук.-практ. конф. Коростень, 2004. С. 26–28; Шкіра Л. Про історію «Музею хліба» НІЕЗ «Переяслав» (з досвіду створення експозиції та її популяризації). *Український технічний музей: історія, досвід, перспективи*: мат. VI Всеукр. наук.-практ. конф. Коростень, 2007. С. 17–23; Жам О. Музей Хліба Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»: до 25-річчя створення та діяльності. *Краєзнавство*. 2009. № 1–2. С. 135–143; Її ж. Досвід збереження, вивчення та експонування комплексу

Повітку із с. Мирча, комору із с. Дениси та шишкосушарку Капера-Гоголіцина із с. Розважів згадано в серії публікацій М. Погорілого, у яких ідеться про історію створення та перспективи розвитку Музею історії лісового господарства Середньої Наддніпрянщини. Автор наголошує, що ці споруди разом із хатою лісного кордону є унікальним зібранням будівель для ведення лісгосподарської галузі та формують основу цього музейного комплексу. М. Погорілий подав історію їх музеєфікації та подальшого експонування, але не вдався до опису архітектурних і конструктивних особливостей⁶.

Фуражна комора із с. Чайківщина неодноразово згадана в студіях Ю. Калиновича, присвячених історії розвитку поштового зв'язку України кінця ХІХ – поч. ХХ ст. та становлення Музею «Поштова станція», до експозиційного комплексу якого вона входить⁷.

Проблематику формування архітектурної композиції споруд Музею історії лісового господарства Середньої Наддніпрянщини розглянула І. Бова. Головну увагу дослідниця зосередила на історії переміщення та встановлення об'єктів цього житлово-господарського комплексу, а також подала перелік пам'яток охоронних заходів щодо них. Як господарську частину ансамблю І. Бова згадала повітку із с. Мирча, комору із с. Дениси та шишкосушарку Капера-Гоголіцина із с. Розважів. На думку авторки, перенесення подібних споруд до експозиції українських скансенів сприяє їх збереженню (з мінімальним втручанням в існуючий вигляд) та проведеному необхідним консерваційним заходам⁸. На ці об'єкти також звернула увагу Н. Шкіра, вивчаючи напрямки організаційної роботи з відвідувачами тематичного Музею історії лісового господарства Середньої Наддніпрянщини⁹.

Експедиційній діяльності співробітників Державного історико-культурного заповідника «Переяслав» на Полтавщині та Українському Поліссі у 60–80-х рр. ХХ ст. присвячені статті О. Жам, Т. Грудевич та В. Шакули. У них автори проаналізували тематику, склад і результати цих етнографічних розвідок. Вони зауважили, що одним із основних завдань такої пошукової роботи було виявлення пам'яток народної архітектури для подальшого експонування на території Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. Серед вісімнадцяти знайдених під час цих експедицій об'єктів згадано дві комори із сіл Вишневе та Яхники, повітка із с. Мирча та шишкосушарка Капера-Гоголіцина із с. Розважів¹⁰.

Конструктивні особливості господарських будівель для зберігання зерна досліджував М. Шкіра. Науковець доводить, що функціональна різноманітність таких споруд та їх розміри залежали не лише від розташування, характеру занять господаря та його соціального й майнового стану, а й від впливу регіональних будівельних традицій. Облаштування Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини як типового етнокультурного простору зумовило встановлення в ньому значної кількості об'єктів господарського призначення. Поряд із будівлями дворів та садіб ремісників автор звернув увагу на архітектурні риси споруд, що не входять до жодного такого комплексу. Зокрема, комор із сіл Яхники, Вишневе та Подолу м. Києва¹¹.

Окремо слід виокремити дослідження О. Жам, Г. Козій, С. Захарченко, С. Зубер, І. Бова та М. Шкіри про життя і діяльність М. Сікорського та його внесок у створення музеїв

пам'яток Музею хліба Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». *Жовківські читання 2011*. Львів: Растр-7, 2011. С. 93–98.

⁶ Погорілий М. Тематичний Музей історії лісового господарства в комплексі Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. *Народна культура України: традиції і сучасність*: мат. Міжнар. наук. конф., присв. 40-річчю заснування Національного музею народної архітектури та побуту України. Київ: Задруга, 2010. С. 128–131; Його ж. Музей історії лісового господарства: створення та перспективи. *Дослідження, зберігання, відтворення та популяризація культурної спадщини*. Ужгород, 2015. С. 84–90.

⁷ Калинович Ю. Музей «Поштова станція» у Переяславі-Хмельницькому. *Краєзнавство*. 2009. № 3–4. С. 334–335; Його ж. До питання створення Музею «Поштова станція». Черкаси, 2014. С. 108–110.

⁸ Бова І. Архітектурний комплекс споруд Музею історії лісового господарства Середньої Наддніпрянщини. *Переяслав-Хмельницький*, 2017. С. 19–22; Бова І. Проблеми збереження пам'яток дерев'яної архітектури Музею історії лісового господарства у Національному історико-етнографічному заповіднику «Переяслав». *Сіверщина в історії України*. Київ–Глухів: Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2019. Вип. 12. С. 54–57; Її ж. Музей історії лісового господарства Середньої Наддніпрянщини. *Переяслав-Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня „Рута“*», 2023. С. 484–493.

⁹ Шкіра Н. Музей історії лісового господарства Середньої Наддніпрянщини: організація роботи з відвідувачами. *Український технічний музей: історія, досвід, перспективи*: мат. 17-ї Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 1–2 червня 2023 р.). Київ: Толком, 2023. С. 207–210.

¹⁰ Жам О. Полтавщина у польових етнографічних дослідженнях Переяслав-Хмельницького державного історичного музею (60–80-ті рр. ХХ ст.). *Українознавство*. 2021. № 3 (80). С. 142–150; Жам О., Шакула В. До історії музеєфікації пам'яток з Українського Полісся в Музеї народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. *Історія науки та біографістика*. 2022. Вип. 1. С. 106–119; Жам О., Грудевич Т. Українське Правобережне Полісся в експедиційній діяльності Переяслав-Хмельницького державного історичного музею (60–80-ті рр. ХХ ст.). *Українознавство*. 2022. № 1 (82). С. 122–159.

¹¹ Шкіра М. Конструктивні особливості господарських будівель для зберігання продуктів хліборобства в Музеї Народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. *Переяславіка: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*. Переяслав-Хмельницький, 2009. Вип. 3 (5). С. 284–288.

НІЕЗ «Переяслав», а також охорону, збереження та популяризацію пам'яток культурної спадщини України. У цих працях автори не оминають увагою гамазей із с. Пристроми – перший об'єкт, з якого фактично розпочалося освоєння території для майбутнього музею просто неба, а також декілька споруд господарського призначення: комору із с. Дениси, шишкосушарку Капера-Гоголіцина із с. Розважів¹².

Специфіку використання рослинних матеріалів для реставрації та консервації музейних предметів і пам'яток Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини описала І. Бова. Як приклад вона наводить відновлювальні роботи, проведені на трьох пам'ятках народної дерев'яної архітектури, серед яких – гамазей із с. Пристроми. Тоді в ньому було замінено нові перегородки, засіки та ганки із дуба та акації¹³.

Інформація про об'єкти господарського та виробничого призначення міститься в працях, присвячених окремим особистостям, діяльність яких пов'язана з історією створення та становлення НІЕЗ «Переяслав». Так, О. Жам у статті про життя та діяльність одного з фундаторів музею просто неба М. Жама, серед великої кількості пам'яток народної архітектури згадує комору із с. Яхники та гамазеї із сіл Пристроми та Нечипоріка¹⁴. Цікаві факти про перевезення шестигранної комори із с. Вишневе подано в публікації Н. Костенко про В. Скрягу¹⁵.

Також варто розглянути публікації О. Жам про відображення історії створення та функціонування Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини на шпальтах місцевої газети «Вісник Переяславщини». Серед статей рубрики «Люби і знай свій рідний край» авторка виокремила групу матеріалів, що безпосередньо стосуються історії перевезення та встановлення музейних пам'яток. Зокрема у них ідеться про комору з Подолу та гамазей із с. Пристроми¹⁶.

Аналіз створення та поетапного розвитку Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини НІЕЗ «Переяслав» здійснив М. Шкіра. Дослідник показав почерговість перевезення та встановлення будівель на території музею просто неба. Серед численних споруд господарського та виробничого призначення автор згадує гамазеї із сіл Пристроми та Нечипоріка, повітку із с. Мирча, комори із сіл Гайшин, Дениси, Чайківщина та шишкосушарку Капера-Гоголіцина із с. Розважів¹⁷.

Поодинокі згадки про господарсько-виробничі будівлі також містять праці: М. Сікорського¹⁸, О. Попельницького¹⁹, І. Більченко²⁰, О. Жам²¹, В. Шакули²², Є. Єгорова²³, О. Степанової²⁴, Г. Козій та В. Ткаченка²⁵.

¹² Жам О. Життя, присвячене збереженню та популяризації історико-культурної спадщини. *Праці Науково-дослідного інституту пам'яток охоронних досліджень*. Київ: Фенікс, 2012. Вип. 7. С. 115–149; Бова І. Роль М.І. Сікорського в благоустрої та озелененні Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. *Михайло Іванович Сікорський: творець історії й хранитель часу*. 2013. С. 220–237; Шкіра М. М.І. Сікорський і будівничі Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. *Там само*. 2013. С. 238–248; Жам О., Ткаченко Н. Сікорський – творець скансену на Татарській горі. *Там само*. 2013. С. 73–138; Козій Г., Захарченко С., Зубер С. «Мій заповіт – мої музеї». Роль особистості М.І. Сікорського у створенні музею просто неба в Переяславі-Хмельницькому. *Ужгород*, 2015. С. 74–83; Зубер С., Захарченко С. Михайло Іванович Сікорський і скансен: внесок у створення. *Переяславіка: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*. Переяслав-Хмельницький, 2015. Вип. 9 (11). С. 162–167.

¹³ Бова І. Особливості застосування рослинних матеріалів у реставраційній справі Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. *Краєзнавство Переяславщини: дослідження, проблеми, постаті*. Переяслав-Хмельницький, 2016. Вип. 3. С. 17–24.

¹⁴ Жам О. Невтомний мандрівник у минувшину: до 90-річчя Михайла Івановича Жама. *Переяславіка: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*. Переяслав, 2021. Вип. 20 (22). С. 12–42.

¹⁵ Костенко Н. Ветерани музейної справи: Віктор Миколайович Скряга. До історії створення експозиції Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщин. *Переяславіка: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*. Переяслав, 2022. Вип. 22 (24). С. 138–145.

¹⁶ Жам О. Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини в публікаціях газети «Вісник Переяславщини»: до питання створення та функціонування. *Краєзнавство Переяславщини*. Переяслав-Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»», 2019. Вип. 1. С. 33–37; Її ж. Історія створення та діяльності Музею Народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини на шпальтах газети «Вісник Переяславщини». *Українознавство*. Київ, 2020. № 4 (77). С. 102–110.

¹⁷ Шкіра М. Музей просто неба у Переяславі: становлення та етапи формування колекції пам'яток народної дерев'яної архітектури. *Переяславіка: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*. Переяслав, 2022. Вип. 21 (23). С. 110–121.

¹⁸ Сікорський М. Музей хліба і завдання пропаганди продовольчої програми СРСР. *Моє життя – мої музеї...* Переяслав-Хмельницький, 2012. С. 15–30; Йоґо ж. Музей хліба і завдання пропаганди продовольчої програми СРСР. *Моє життя – мої музеї...* : 2-ге вид., перероб. і доп. Переяслав-Хмельницький, 2013. С. 34–49; Йоґо ж. На перехресті українських шляхів. *Моє життя – мої музеї...* Переяслав-Хмельницький, 2012. С. 39–44; Йоґо ж. На перехресті українських шляхів. *Моє життя – мої музеї...* : 2-ге вид., перероб. і доп. Переяслав-Хмельницький, 2013. С. 58–63.

¹⁹ Попельницький О. Досвід паспортизації об'єктів народної архітектури Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. *Праці науково-дослідного інституту пам'яток охоронних досліджень*. Київ: Фенікс, 2012. Вип. 7. С. 317–321.

Під час аналізу джерельної бази із зазначеної проблематики виявлено, що лише п'ять із окреслених у вступній частині статті пам'яток були безпосередньо вивчені: шишкосушарка Капера-Гоголіцина із с. Розважів, гамазей із с. Пристроми й три комори з Подолу, сіл Вишневе та Яхники. Це свідчить про незначний інтерес до господарсько-виробничих споруд як окремих об'єктів дослідження. На нашу думку, така ситуація пов'язана з тим, що розглянуті будівлі є типовими для сільської місцевості Середньої Наддніпрянщини XIX – поч. XX ст. Тому дослідники звертали увагу на найбільш цікаві серед них.

Натомість існує велика кількість публікацій різної тематики, де згадуються означені об'єкти. Переважно це література історичного, мистецького, краєзнавчого, пам'яткоохоронного та музеєзнавчого спрямування. Особливо багато праць, пов'язаних з історією виникнення та розвитку музейної справи на Переяславщині, зокрема, із створенням та функціонуванням Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини і низки тематичних музеїв, розташованих на його території. Серед них варто відзначити монографічне видання з історії становлення та діяльності музеїв НІЕЗ «Переяслав». Авторський колектив зібрав усю наявну на цей час інформацію не лише про музейні експозиції, а й про пам'ятки архітектури, історії, науки та техніки, у яких вони розташовані або входять до різних архітектурних комплексів Заповідника²⁶.

Отже, можна стверджувати, що не всі згадані споруди були предметом окремого спеціалізованого вивчення. Деякі з них розглядалися лише у рамках загальних історичних та архітектурно-мистецьких досліджень про об'єкти культурної спадщини НІЕЗ «Переяслав». Це свідчить про існування певного наукового інтересу до цих об'єктів та спонукає до їх подальшого дослідження.

References

- Bilchenko, I. (2014). Stanovlennia muzeinoi spravy u m. Pereiaslavi-Khmelnytskomu: 40–60-i rr. XX st. [Development of the museum business in the city of Pereiaslav-Khmelnytskyi: 40–60s of the 20th c.]. *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv – Bulletin of the National academy of culture and arts managers*, 4, P. 186–192.
- Bova, I. (2019). Problemy zberezhennia pamiatok derevianoj arkhitektury Muzeiu istorii lisovoho hospodarstva u Natsionalnomu istoryko-etnografichnomu zapovidnyku «Pereiaslav» [Problems of preservation of monuments of wooden architecture of the Museum of the history of forestry in the National historical and ethnographic reserve «Pereiaslav»]. *Sivershchyna v istorii Ukrainy – Sivershchyna in the history of Ukraine*, 12, P. 54–57. Kyiv–Glukhiv, Ukraine.
- Kalinovych, O. (2008). Komory ta hamazei v Ukraini kin. XIX – poch. XX st.: osoblyvosti pobudovy ta pryznachennia [Pantries and gamases in Ukraine, the end of the 19th – the beginning of the 20th c.: peculiarities of construction and purpose]. *Pereiaslavika – Pereiaslavica*, 2 (4), P. 174–176. Pereiaslav, Ukraine.
- Kalynovych, Yu. (2009). Muzei «Poshtova stantsiia» u Pereiaslavi-Khmelnytskomu [Museum «Postal station» in Pereiaslav-Khmelnytskyi]. *Kraieznavstvo – Local history*, 3–4, P. 334–335.
- Kostenko, N. (2022). Veterany muzeinoi spravy: Viktor Mykolaiovych Skriaha. Do istorii stvorennia ekspozytsii Muzeiu narodnoi arkhitektury ta pobutu Serednoi Naddnyprianshchyn [To the history of the creation of the exposition of the Museum of folk architecture and life of the Central Naddnyprianshchyna]. *Pereiaslavika – Pereiaslavica*, 22 (24), P. 138–145. Pereiaslav, Ukraine.

²⁰ Більченко І. Становлення музейної справи у м. Переяславі-Хмельницькому: 40–60-і рр. XX ст. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. 2014. № 4. С. 186–192.

²¹ Жам О., Ткаченко Н. До історії створення Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини: напрацювання Вченої ради Переяслав-Хмельницького державного історичного музею по створенню переяславського скансену (1960-ті рр. XX ст.). *Науковий збірник Закарпатського музею народної архітектури та побуту*: мат. Міжнар. наук.-практ. конф. «Дослідження, збереження, відтворення та популяризація культурної спадщини» (26–27 черв. 2015 р., м. Ужгород). Ужгоро, 2016. С. 42–52.

²² Шакула В. Хата з с. Кунцєве Новосанжарського р-ну Полтавської обл. в Музеї народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини: перевезення, експонування, дослідження. *Минуле і сучасне Волині й Полісся. Етнографічне музейництво в Україні і на Волині*: мат. V Волинської наук.-етнографічної конф. (м. Луцьк, 27–28 квітня 2017 р.). Луцьк, 2017. Вип. 61. С. 56–58.

²³ Єгоров Є. Сучасне кінівиробництво на базі Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». *Переяславка: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*. Переяслав, 2020. Вип. 18 (20). С. 168–176; Його ж. Відображення пам'яток НІЕЗ «Переяслав» у фільмографії 1970–2020 рр. *Переяславка: Наукові записки Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*. Переяслав, 2021. Вип. 19 (21). С. 209–228.

²⁴ Степанова О. Музей декоративно-ужиткового мистецтва Київщини. *Нариси з історії музеїв Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*. Переяслав–Кам'янець–Подільський: ТОВ «Друкарня Рута», 2023. С. 232–247.

²⁵ Козій Г., Ткаченко В. Музей народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини. *Нариси з історії музеїв Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав»*. Переяслав–Кам'янець–Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»», 2023. С. 114–191.

²⁶ Нариси з історії музеїв Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав». Переяслав–Кам'янець–Подільський: ТОВ «Друкарня «Рута»», 2023. 540 с.: іл.

Kozii, H., Zakharchenko, S., Zuber, S. (2015). «Mii zapovit – moi muzei». Rol osobystosti M.I. Sikorskoho u stvorenni muzeiu prasto neba v Pereiaslavi-Khmelnyskomu [«My testament – my museums». The role of M.I. Sikorsky's personality in the creation of an open-air museum in Pereiaslav-Khmelnyskyi]. Uzhhorod, Ukraine.

Kozii, H., Tkachenko, V. (2023). Muzei narodnoi arkhitektury ta pobutu Serednoi Naddnyprianshchyny [Museum of folk architecture and life of the Central Naddnyprianshchyna]. Pereiaslav–Kamyanets-Podilskyi, Ukraine.

Pohorilyi, M. (2010). Tematychnyi Muzei istorii lisovoho hospodarstva v kompleksi Muzeiu narodnoi arkhitektury ta pobutu Serednoi Naddnyprianshchyny [Thematic Museum of the history of forestry in the complex of the Museum of folk architecture and life of the Central Naddnyprianshchyna]. Kyiv, Ukraine.

Popelnytskyi, O. (2012). Dosvid pasportyzatsii ob'ektiv narodnoi arkhitektury Muzeiu narodnoi arkhitektury ta pobutu Serednoi Naddnyprianshchyny [The experience of passporting objects of folk architecture of the Museum of folk architecture and life of the Central Naddnyprianshchyna]. *Pratsi naukovo-doslidnoho instytutu pamiatkookhoronnykh doslidzhen – Proceedings of the research institute of monument protection studies*, 7, P. 317–321. Kyiv, Ukraine.

Shakula, V. (2017). Khata z s. Kuntseve Novosanzharskoho r-nu Poltavskoi obl. v Muzei narodnoi arkhitektury ta pobutu Serednoi Naddnyprianshchyny: perevezennia, eksponuvannia, doslidzhennia [House from the village Kuntseve, Novosanzharsky region, Poltava oblast in the Museum of folk architecture and life of the Central Naddnyprianshchyna: transportation, exhibition, research]. *Mynule i suchasne Volyni y Polissia – The past and present of Volhyn and Polissia*, 61, P. 56–58. Lutsk, Ukraine.

Shkira, L. (2007). Pro istoriiu «Muzeiu khliba» NIEZ «Pereiaslav» (z dosvidu stvorennia ekspozytsii ta yii populyaryzatsii) [About the history of the «Bread Museum» of the NHER «Pereiaslav» (from the experience of creating the exposition and its popularization)]. Korosten, Ukraine.

Shkira, M. (2009). Konstruktyvni osoblyvosti hospodarskykh budivel dlia zberihannia produktiv khliborobstva v Muzei Narodnoi arkhitektury ta pobutu Serednoi Naddnyprianshchyny [Structural features of farm buildings for the storage of agricultural products in the Museum of folk architecture and life of the Central Naddnyprianshchyna]. *Pereiaslavika – Pereiaslavica*, 3 (5), P. 284–288. Pereiaslav, Ukraine.

Sikorskyi, M. (2013). Muzei khliba i zavdannia propahandy prodovolchoi prohramy SRSR [Museum of bread and the task of propaganda of the food program of the USSR]. Pereiaslav-Khmelnyskyi, Ukraine.

Stepanova, O. (2023). Muzei dekoratyvno-uzhytkovoho mystetstva Kyivshchyny [Museum of decorative and applied art of Kyivshchyna]. Pereiaslav–Kamyanets-Podilskyi, Ukraine.

Yehorov, Ye. (2020). Suchasne kinovyrobnytstvo na bazi Natsionalnoho istoriko-etnografichnoho zapovidnyka «Pereiaslav» [Modern film production on the basis of the National Historical and Ethnographic Reserve «Pereiaslav»]. *Pereiaslavika – Pereiaslavica*, 18, P. 168–176. Pereiaslav, Ukraine.

Yehorov, Ye. (2021). Vidobrazhennia pamiatok NIEZ «Pereiaslav» u filmografii 1970–2020 rr. [Representation of monuments of the NHER «Pereiaslav» in the filmography of 1970–2020]. *Pereiaslavika – Pereiaslavica*, 19 (21), P. 209–228. Pereiaslav, Ukraine.

Zham, O. (2009). Muzei Khliba Natsionalnoho istoriko-etnografichnoho zapovidnyka «Pereiaslav»: do 25-richchia stvorennia ta diialnosti [Bread museum of the National historical and ethnographic reserve «Pereiaslav»: to the 25th anniversary of its creation and activity]. *Kraieznavstvo – Local history*, 1–2, P. 135–143.

Zham, O. (2012). Zhyttia, prysviachene zberezhenniu ta populyaryzatsii istoriko-kulturnoi spadshchyny [A life devoted to the preservation and popularization of historical and cultural heritage]. *Pratsi Naukovo-doslidnoho instytutu pamiatkookhoronnykh doslidzhen – Proceedings of the research institute of monument protection studies*, 7, P. 115–149. Kyiv, Ukraine.

Zham, O. (2018). Hamazei iz s. Prystromy Pereiaslav-Khmelnyskoho r-nu Kyivskoi obl. – persha pamiatka Muzeiu narodnoi arkhitektury ta pobutu Serednoi Naddnyprianshchyny: istoriia muzeifikatsii [Gamazey from the village of Prystromy Pereiaslav-Khmelnysky region, Kyiv oblast – the first attraction of the Museum of folk architecture and life of the Central Naddnyprianshchyna: the history of museification]. *Pereiaslavika – Pereiaslavica*, 14 (16), P. 338–343. Pereiaslav, Ukraine.

Zham, O. (2019). Muzei narodnoi arkhitektury ta pobutu Serednoi Naddnyprianshchyny v publikatsiakh hazety «Visnyk Pereiaslavshchyny»: do pytannia stvorennia ta funktsionuvannia [The Museum of folk architecture and life of the Central Naddnyprianshchyna in the publications of the newspaper «Visnyk of Pereiaslavshchyna»: to the issue of creation and functioning]. *Kraieznavstvo Pereiaslavshchyny – Local history of Pereiaslavshchyna*, 1, P. 33–37. Pereiaslav; Kamianets-Podilskyi, Ukraine.

Zham, O. (2020). Istoriia stvorennia ta diialnosti Muzeiu Narodnoi arkhitektury ta pobutu Serednoi Naddnyprianshchyny na shpaltakh hazety «Visnyk Pereiaslavshchyny» [The history of the creation and activity of the Museum of folk architecture and life of the Central Naddnyprianshchyna in the columns of the newspaper «Visnyk Pereiaslavshchynu»]. *Ukrainoznavstvo – Ukrainian studies*, 4 (77), P. 102–110. Kyiv, Ukraine.

Zham, O. (2021). Nevtomnyi mandrivnyk u mynushynu: do 90-richchia Mykhaila Ivanovycha Zhama [Tireless traveler in the past: to the 90th birthday of Mykhailo Ivanovich Zham]. *Pereiaslavika – Pereiaslavica*, 20 (22), P. 12–42. Pereiaslav, Ukraine.

Zham, O. (2021). Poltavshchyna u polovykh etnografichnykh doslidzhenniakh Pereiaslav-Khmelnyskoho derzhavnogo istorichnoho muzeiu (60–80-ti rr. XX st.) [Poltavshchyna in ethnographic field research of the Pereiaslav-Khmelnysky state historical museum (60s–80s of the 20th c.)]. *Ukrainoznavstvo – Ukrainian studies*, 3 (80), P. 142–150.

Zham, O., Hrudevych, T. (2022). Ukrainske Pravoberezhne Polissia v ekspedytsiini diialnosti Pereiaslav-Khmelnyskoho derzhavnogo istorichnoho muzeiu (60–80-ti rr. XX st.) [Ukrainian Right-Bank Polissia

sia in the expedition activities of the Pereiaslav-Khmelnytskyi state historical museum (60s–80s of the 20th c.]. *Ukrainoznavstvo – Ukrainian studies*, 1 (82), P. 122–159.

Zham, O., Shakula, V. (2022). Do istorii muzeifikatsii pamiatok z Ukrainoskoho Polissia v Muzei narodnoi arkhitektury ta pobutu Serednoi Naddniproianshchyny [To the history of museumization of monuments from Ukrainian Polissia in the Museum of folk architecture and life of the Central Naddniproianshchyna]. *Istoriia nauky ta biohrafistyka – History of science and biography*, 1, P. 106–119.

Zham, O., Tkachenko, N. (2013). M.I. Sikorskyi – tvorets skansenu na Tatarskii hori [M.I. Sikorskyi is the creator of the scansen on Tatarska mountain]. Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine.

Zuber, S., Zakharchenko, S. (2015). Mykhailo Ivanovych Sikorskyi i skansen: vnesok u stvorennia [Mykhailo Sikorskyi and the scansen: contribution to creation]. *Pereiaslavika – Pereiaslavica*, 9 (11), P. 162–167. Pereiaslav, Ukraine.

Вовкодав Вікторія Олександрівна – молодший науковий співробітник науково-методичного відділу охорони культурної спадщини Національного історико-етнографічного заповідника «Переяслав» (вул. Т. Шевченка, 8, м. Переяслав, 08400, Україна).

Vovkodav Viktoriia – junior researcher of the scientific and methodical department of cultural heritage protection of the National historical and ethnographic reserve «Pereiaslav» (8 T. Shevchenka Str., Pereiaslav, 08400, Ukraine).

E-mail: viktoryvovkodav@gmail.com

RESEARCH OF THE COLLECTION OF FARM AND INDUSTRIAL BUILDINGS OF THE MUSEUM OF FOLK ARCHITECTURE AND LIFE OF THE CENTRAL NADDNIPRIANSHCHYNA OF THE NHER «PEREIASLAV» (1954–2023): HISTORIOGRAPHY

The article provides a historiographical review devoted to monuments of farm and industrial use of the Museum of folk architecture and life of the Central Naddniproianshchyna of the National historical and ethnographic reserve «Pereiaslav». In particular, our attention is focused on objects that are not part of the exposition complexes of courtyards and manors of the open-air museum and are included in the State register of immovable monuments of Ukraine. The purpose of the study is to analyse and systematise the publications that address the outlined issues.

The methodological basis. This research is based on general scientific and historical methods, principles of objectivity, complexity, systematicity and historicism. These methods and principles contributed to the formation of a certain system of research and ideas about the scientific study of farm and production buildings during 1954–2023.

The scientific novelty of the study is to assess the level of study of these objects based on an analysis of the scientific literature created during this period.

Conclusions. As a result of the historiographical analysis of the scientific literature, the absence of works dedicated to the group of monuments identified by us from the Soviet period (1954–1991) was recorded. The modern period (1991–2023) is characterized by the presence of a small number of publications, in which the main research attention is focused on them which indicates the lack of special scientific interest in the latter. At the same time, these structures are repeatedly mentioned in a significant body of scientific literature on various topics. This is explained by the focus of such works on highlighting the history of the formation of the collection of monuments of the Museum of folk architecture and life of the Central Naddniproianshchyna.

Key words: collection, monument of architecture, monument of science and technology, buildings of farm and production purpose, NHER «Pereiaslav».

Дата подання: 12 березня 2024 р.

Дата затвердження до друку: 31 липня 2024 р.

Цитування за ДСТУ 8302:2015

Вовкодав, В. Дослідження збірки господарських та виробничих споруд Музею народної архітектури та побуту Середньої Наддніпрянщини НІЕЗ «Переяслав» (1954–2023 рр.): історіографія. *Сіверянський літопис*. 2024. № 4. С. 54–60. DOI: 10.58407/litopis.240406.

Цитування за стандартом APA

Vovkodav, V. (2024). Doslidzhennia zbirky hospodarskykh ta vyrobnychkykh sporud Muzeiu narodnoi arkhitektury ta pobutu Serednoi Naddniproianshchyny NIEZ «Pereiaslav» (1954–2023 rr.): istoriografiiia [Research of the collection of farm and industrial buildings of the Museum of folk architecture and life of the Cenral Naddniproianshchyna of the NHER «Pereiaslav» (1954–2023): historiography]. *Siverianskyi lito-pys – Siverian chronicle*, 4, P. 54–60. DOI: 10.58407/litopis.240406.

